

ASPECTE ALE CIRCULAȚIEI MONEDEI GRECEȘTI
ÎN DOBROGEA DE NORD *
(sec. VI î.e.n. – I e.n.)

În ciuda interesului pe care-l prezintă pentru cunoașterea vieții economice și politice a Dobrogei antice, circulația monedei grecești a stat destul de puțin în atenția cercetătorilor¹.

Deși în ultimii ani literatura numismatică s-a îmbogățit simțitor², există încă un număr important de probleme care își așteaptă rezolvarea.

* Materialul a fost prezentat la sesiunea de comunicări din octombrie 1976.

¹ Majoritatea studiilor apărute se referă la activitatea unor ateliere monetare din zonă sau la probleme stilistice și iconografice ale unor monede. Cf. Gh. Poenaru Bordea, *Studiile de numismatică greacă în România între 1947–1974* în BNSR, LXVII–LXIX, 1973–1975, pg. 17–41. Tot aici și o foarte utilă trecere în revistă aproape exhaustivă a întregii bibliografii românești și străine privitoare la moneda grecească în România. Cu toate limitele inerente nivelului de informare al epocii, studiile lui C. Moisil, *Numismatica dobrogeană*, în *Arh. Dobr.*, I, 1916, p. 116 sqq; idem, *Introducere în numismatica Dobrogei*, în *Dobrogea, 50 de ani de viață românească*, 1928, p. 145–175 și Em. Condurachi, *Vechi monede pontice și importanța lor*, în *B. St. A, istorie*, II, 1950, 1, p. 13–26, rămân singurele încercări de cercetare în ansamblu a circulației monedei grecești în Dobrogea antică.

² Em. Condurachi, *Der Beitrag der Münzfunde von Istros zur Kenntnis des Waren und Geldumlaufes der Unteren Donau in Vorrömischen Zeitraum*, în *Wissenschaftliche Annalen*, 6, 1957, 5, p. 289–304; B. Mitrea, *Sur les monnaies des cités pontiques découvertes sur le territoire des populations locales*, în *St. Cl.*, III, 1961, p. 83–88, idem, *Descoperirile monetare și legăturile de schimb ale Histriei cu populațiile locale în sec. VI–V*, în *St. Cl.*, VII, 1965, p. 143–167, care a deschis o nouă etapă în studiul circulației monedei grecești în Dobrogea; C. Preda, *Aspects de la circulation des drachmes d'Histria dans la plaine gétiqve et la datation des premières imitations de type Philippe II (trésor de Scărișoara)*, în *Dacia*, NS, X, 1966, p. 221–235; idem, *În legătură cu circulația staterilor din Cyzic la Dunărea de Jos*, în *Pontica*, VII, 1974, p. 139–146; idem și H. Nubar, *Histria III, Descoperiri monetare 1914–1970*, București, 1973; Gh. Poenaru Bordea, *Note de numismatică dobrogeană*, în *SCN*, IV, 1968, p. 397–398; idem, *Le trésor de Mărășești, Les statères en or des cités du Pont Gauche et le problème des relations avec le monde grec et les populations locales au IVe–Ier siècle, av.n.é.*, în *Dacia*, NS, XVIII, 1974, p. 103–125; idem, *Discuții pe marginea citorva monede străine în Dobrogea* în *SCIV*, XXI, 1970, 1, p. 138–144; R. Ocheșanu, *Monede ptolemaice și alexandrine descoperite în Dobrogea*. Abia dacă ar mai trebui să amintim marea utilitate pe care o reprezintă cronică: „*Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în România*, ținută de B. Mitrea în *SCIVA și Dacia*, NS.

Dintre monedele grecești care au circulat în Dobrogea, de cel mai mare interes s-a bucurat studiul circulației monedei histriene³, lucru firesc dacă ținem seama de importanța acestei cetăți și de faptul că istoria ei este cea mai bine cunoscută. Dintre monedele străine, mai bine este studiată circulația monedei Cyzicului⁴. Cercetările efectuate în aceste domenii au adus date deosebit de însemnate despre viața economică din Pontul Stîng în secolele VI–IV î.e.n., ilustrînd în mod pregnant rolul deosebit pe care l-a jucat cetatea Histria.

Datele acumulate permit adîncirea studiului circulației monetare pe zone geografice mai restrînse și pe etape istorice distincte, ceea ce va permite cunoașterea mai bună a desfășurării în timp și spațiu a circulației monetare și a ritmului de dezvoltare cunoscut de diverse părți ale lumii vest pontice.

Dacă circulația monedei histriene a fost mai favorizată de cercetări, în schimb nu același lucru s-a petrecut cu circulația monedelor Callatisului și Tomisului.

Nu cunoaștem decît foarte vag aria de circulație a acestor monede și etapele de înflorire sau reducere ale circulației lor. Datorită acestei situații, sîntem privați de date prețioase pentru reconstituirea mai nuanțată a rolului jucat de fiecare cetate în parte în istoria Dobrogei și de cunoașterea locului pe care l-au jucat anumite zone ale Dobrogei în viața economică a acestora.

Deși s-au publicat unele descoperiri de monede purtînd legenda regilor macedoneni Filip II și Alexandru cel Mare, precum și a regelui Thraciei elenistice, Lysimachos⁵, cunoaștem încă relativ puțin rolul jucat de aceste monede în viața economică a epocii. Reanalizarea întregului material publicat în lumina celor mai recente studii în domeniul numismaticii macedonene poate să ducă la schimbarea imaginii tradiționale despre locul monedei macedonene în viața economică a regiunii dintre Dunăre și Mare.

Datorită lipsei de material publicat, cunoștințele noastre despre circulația monedelor regatului seleucid, ale cetăților nord și vest pontice, precum și ale Thasosului și Dyrrhachionului sînt încă la un nivel redus. În toate cazurile trebuie sporit numărul monedelor publicate, fără de care avansarea cercetărilor este imposibilă. Studiul acesta a pornit tocmai de la necesitatea de a se introduce în circuitul științific materialul numismatic existent și care își așteaptă de mult timp valorificarea.

Cele 59 de monede prezentate fac parte, în marea lor majoritate, din colecția muzeului Deltei Dunării din Tulcea (nr. 1–3 ; 5–6 ; 9–12 ; 14–20 ; 22–27 ; 36–37 ; 40–41 ; 45–55 ; 57–59).

³ B. Mitrea, *St. Cl.*, VII, 1965, p. 143–167, completat cu ultimele descoperiri de către C. Preda, *Histria III*, p. 251.

⁴ C. Preda, *Pontica*, VII, 1974, p. 139–146, Em. Condurachi, *Les statères de Cyzique et les routes commerciales du Hèllespont au Danube*, în *Eirene I*, 1960, p. 61–67 ; S. Dimitriu, *O monedă divizionară din Cyzic la Histria*, în *SCIV*, VIII, 1957, 1–4, p. 101–111.

⁵ C. Preda, *Triburile geto-dacice și circulația monedelor lui Filip II la nord de Dunăre*, în *SCIV*, VII, 1956, 3–4, p. 267–288 ; idem ; *Histria*, III, p. 51–53.

U. R. S. S.

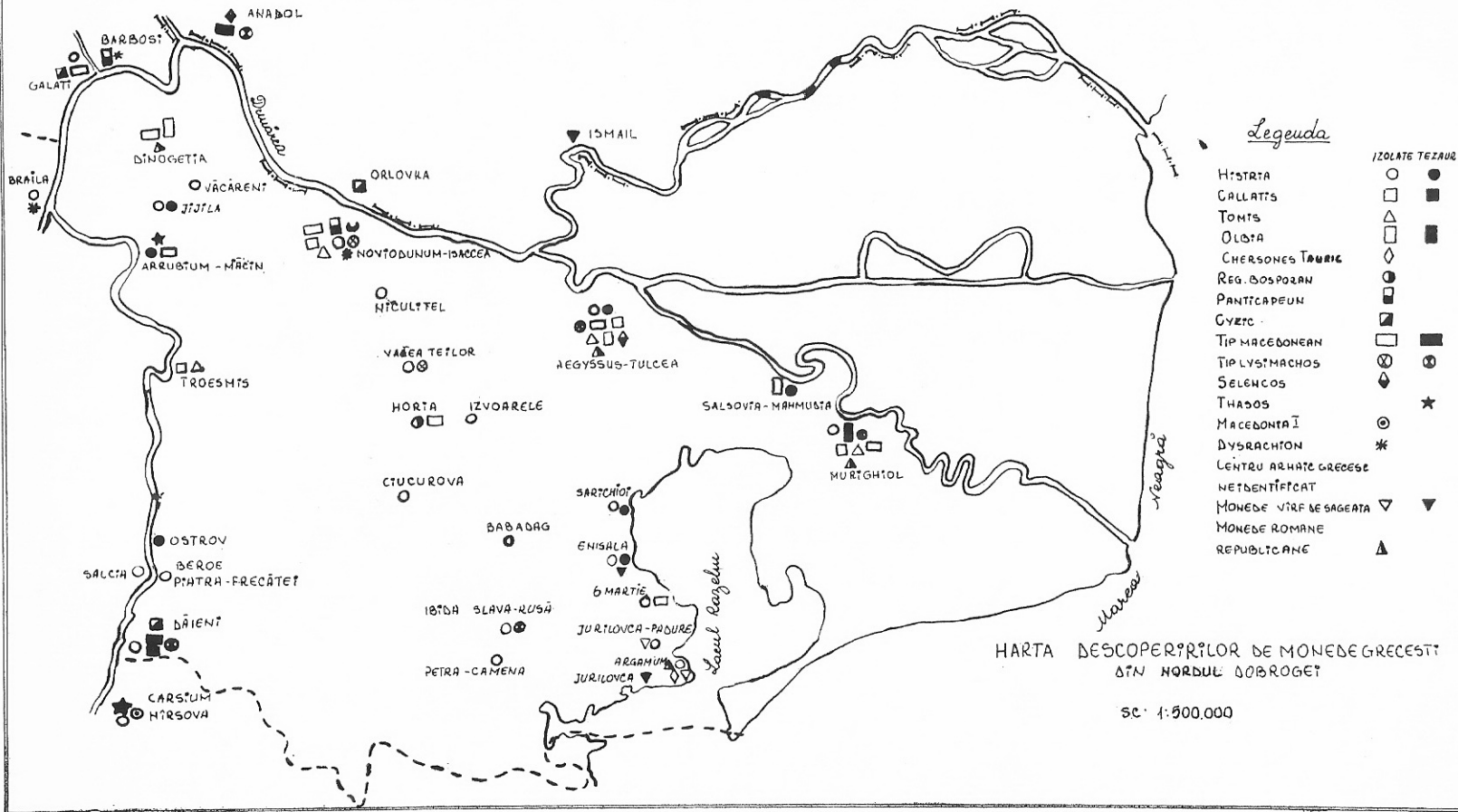

Fig. 1 - Harta descoperirilor de monede grecești din Nordul Dobrogei.

De asemenea, am avut posibilitatea să cercetăm un număr de monede grecești autonome aflate în colecția dr. Dorin Nicolae și colecția David Marian, din municipiul Tulcea⁶. În întocmirea lucrării am mai beneficiat și de informațiile primite de la prof. Fenoghen Sevastian de la Școala generală din com. Sarichioi (jud. Tulcea), despre descoperirile de monede histriene făcute în această localitate și prof. Mihalcea Gh. de la Școala din com. Horia⁷ același județ. Toate monedele analizate provin din descoperiri făcute pe teritoriul județului Tulcea. Cu excepția a șapte monede (nr. 9, 10, 15, 16, 17, 20, 40, 51), amintite în lucrări anterioare⁸), fără a fi publicate însă cu toate datele tehnice necesare, toate piesele sînt inedite.

Lotul de monede studiate are o compoziție variată, atît din punctul de vedere al autorității emitente, cît și din punct de vedere cronologic. Ele se grupează după cum urmează :

1. *Monede – virf de săgeată* : 3 exemplare.
2. *Histria* : 23 exemplare, dintre care 15 monede de argint și 8 de bronz = 41,07%⁹).
3. *Callatis* : 10 exemplare, toate de bronz = 18,03%.
4. *Tomis* : 4 exemplare, toate de bronz = 7,14%.
5. *Monede de tip macedonean* : 8 exemplare, dintre care 6 de argint și 2 de bronz = 14,37%.

Ele se repartizează astfel :

- a) *Filip al II-lea* : 2 monede = 3,66%.
- b) *Monede de tip Alexandru cel Mare* : 6 exemplare, dintre care 5 de argint și 1 de bronz = 10,71%.
6. *Monede de tip Lysimachos* : 4 exemplare, dintre care : 1 tetradrahmă, 2 stateri și o imitație în argint după un stater = 7,14%.
7. *Regatul Seleucid – Seleucos I'* 1 exemplar = 1,64%.
8. *Thasos (a doua emisiune)* : 2 exemplare, dintre care o imitație barbară = 3,66%.
9. *Dyrrhachion (a doua emisiune)* : = 3 exemplare 5,35%.
10. *Regatul bosporan-Sauromates I* : 1 exemplar = 1,64%.

Făcînd comparație cu materialul publicat pînă acum, se poate observa că lotul în studiu conține principalele tipuri de monede care sînt cunoscute

⁶ Mulțumim și pe această cale tov. Gh. Poenaru Bordea pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție unele date strînse în timpul deplasărilor sale prin jud. Tulcea și pentru sugestiile făcute. De asemenea mulțumim tov. Dorin Nicolae și David Marian din Tulcea, pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție materialul aflat în colecțiile lor pentru studiu.

⁷ Mulțumim tov. prof. Fenoghen Sevastian și Mihalcea Gh. pentru informațiile furnizate.

⁸ B. Mîtreă, *St. Cl.* VII, 1965, p. 158, nr. 20 ; p. 161, nr. 266 și nr. 90 ; p. 157, nr. 14 ; idem, *Dacia*, NS, VI, 1962, p. 534, nr. 8 ; Octavian Bounegru în *Peuce*, IV, p. 101, nr. 1 ; G. Simion, *Les Gètes de la Dobroudja septentrionale du VIe au Ier siècle av.n.è.*, în *Thraco-Dacica*, București, 1976, p. 163, fig. 10, 8.

⁹ Calculul s-a făcut numai asupra monedelor obișnuite.

ca circulând în Dobrogea antică. Din punct de vedere cronologic, monedele se repartizează astfel :

- I. Secolul V–IV î.e.n. : 22 exemplare = 39,28%¹⁰⁾
- II. Sfârșitul secolului IV, începutul secolului III î.e.n. : (Perioada lui Lysimachos) : 8 exemplare = 14,28%.
- III. Secolul III–II î.e.n. : 16 exemplare = 28,66%.
- IV. Secolul II–I î.e.n. : 6 exemplare = 10,7%.
- V. Secolul I–II e.n. : 4 exemplare = 7,14%.

În funcție de metalul din care au fost bătute, monedele se împart astfel :

1. Aur : 2 exemplare = 3,39%¹¹⁾.
2. Argint : 29 exemplare = 49,15%.
3. Bronz : = 29 exemplare = 48,30%.

Înainte de a trece la analizarea concluziilor care se pot trage din materialul numismatic prezentat considerăm că este necesar să insistăm puțin asupra primelor monede grecești care au circulat pe coasta de nord-vest a Pontului. Începutul circulației monetare în această regiune s-a făcut prin apariția monedei – vîrf de săgeată. Considerate inițial ca semne premonetare aparținînd triburilor scitice sau tracice și numai într-o oarecare măsură grecilor, ultimele cercetări în acest domeniu au dovedit că acestea sînt monede emise de principalele colonii ioniene de pe țărmul de vest și nord al Mării Negre, în a doua jumătate a secolului VI și începutul secolului al V-lea î.e.n.¹²⁾ Moneda-vîrf de săgeată a fost utilizată atît în cadrul relațiilor economice dintre cetate și chora sa, cît și în cadrul celor dintre diversele cetăți și așezări ioniene din regiune. Folosirea lor în cadrul legăturilor dintre cetăți a fost posibilă datorită existenței în lumea ioniană din Pontul stîng a unui sistem „monetar” bimetalist bazat pe argint și bronz, în care raportul dintre cele două metale era aproximativ 1/180¹³⁾.

Nordul Dobrogei a oferit cele mai bogate descoperiri de monede – vîrf de săgeată de pe țărmul românesc al Mării Negre. Descoperirile de la Jurilovca și împrejurimi (tezaure însumînd peste 2.000 de monede și mai multe descoperiri izolate)¹⁴⁾, rivalizează ca număr și importanță numai cu

¹⁰ *Idem.*

¹¹ Calculul a avut în vedere și monedele vîrf de săgeată.

¹² Cf. Gh. Poenaru Bordea, și E. Oberländer-Târnoveanu, *Contributions à l'étude des monnaies – point de flèche à la lumière des trésors de Jurilovca (dep. de Tulcea)*, prezentat la cel de al II-lea Congres internațional de tracologie, București, 4–11 sept. 1976, care va fi publicat într-o formă mai amplă în SCN, în curs de apariție. Tot aici și bibliografia problemei.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem* ; cf. și A. Aricescu, *Tezaurul de semne de schimb premonetare de la Enisala*, în SCN, VI, 1975, p. 17–24.

cele din zona Apolloniei pontice¹⁵). Aceste descoperiri se concentrează în jurul cetății Argamum. Prezența lor în zonă indică faptul că, încă de la sfârșitul sec. al VI-lea î.e.n. Argamum desfășura aici o activitate economică intensă, iar populația ajunsese deja la un nivel de dezvoltare care să-i permită utilizarea unui etalon metalic în relațiile de schimb.

Cum nu se cunosc pînă în prezent monede emise la Argamum, s-ar putea ca multe monede — vîrf de săgeată descoperite în zonă să provină din alte centre ioniene, dar simplitatea procedurii de obținere a acestora nu exclude posibilitatea ca unele să se fi obținut pe loc.

Cercetările ulterioare sînt chemate să răspundă la întrebarea dacă există vreo legătură între marea cantitate de monede — vîrf de săgeată descoperită în zona cetății Argamum și prezența în vecinătatea acesteia a zăcămintului cuprifera de la Altîn-tepe.

Putem conchide că teritoriul cetății Argamum a constituit prima arie de circulație a monedei grecești în Dobrogea de Nord, deși nu este exclus ca asemenea descoperiri să apară și de-a lungul Dunării, așa cum indică tezaurul de la Ismail (R.S.S. Ucrainiană)¹⁶ și descoperirea izolată de la Izvoarele (jud. Constanța)¹⁷.

După această etapă, inițial relativ limitată teritorial, în secolul al V-lea î.e.n., odată cu începutul emisiunilor de monede de argint ale Histriei¹⁸), aria circulației monedei grecești în nordul Dobrogei se va lărgi treptat, ajungînd în secolul al IV-lea î.e.n. să cuprindă întreaga zonă. Pînă în prezent sînt cunoscute 24 de localități nord-dobrogene în care s-au făcut descoperiri de monede histriene autonome,¹⁹) ele acoperind în mod uniform întreaga regiune. În șapte dintre acestea s-au descoperit tezaure de astfel de monede.

Tezaurul de monede histriene de argint din primele emisiuni, descoperit la Mahmudia²⁰), indică o pătrundere timpurie a acestei monede în zona gurilor Dunării, databilă spre mijlocul sec. al V-lea î.e.n. Cu tot caracterul său timpuriu, tezaurul de la Mahmudia reprezintă un fenomen izolat, lipsindu-ne legătură între acesta și descoperirile databile în sec. IV î.e.n., care sînt foarte numeroase. Sec. al IV-lea î.e.n. poate fi considerat

¹⁵ B. Dimitrov, *Za strelite-pari of Zapadnoto i Severnoto Cernomorska kraiberezie*, în *Arheologia*, 1975, 2, p. 43-48.

¹⁶ G. Severeanu, *Sur les monnaies primitives des Scythes-lingots monnaies en forme de point de flèche*, în *BSNR*, XXI, 57-58, 1926, p. 1-6.

¹⁷ Gh. Poenaru Bordea și E. Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*

¹⁸ Pentru o sinteză a discuțiilor asupra începutului emiterii de monedă de argint la Histria cf. C. Preda, *Histria*, III, p. 19-21.

¹⁹ Vezi anexa nr. 1 de la sfârșitul lucrării. Pentru a ne putea forma o imagine mai concretă asupra locului ocupat de Dobrogea de Nord în circulația monedei histriene este suficient să arătăm că din numărul total de 64 localități din zona nord-vest pontică în care s-au făcut descoperiri de monede histriene, 24 sînt în nordul Dobrogei, ceea ce reprezintă 35% din total.

²⁰ V. Canarache, *Pontice I*, 1968, p. 136.

ca perioada de maximă amploare a circulației monedei histriene (și arecești) în Dobrogea de Nord²¹).

Numărul mare de monede descoperite aici nu reprezintă o simplă întâmplare. Ele reflectă interesul major pe care l-a nutrit încă de timpuriu Histria pentru zona gurilor Dunării²²), ca și amploarea relațiilor care s-au stabilit între negustorii histrieni și populația locală.

Aceste relații se întemeiau pe faptul că în sec. V–IV î.e.n. băștinașii începuseră să treacă într-o formă incipientă la producția de mărfuri. Ei puteau oferi grecilor produse care îi interesau pe aceștia în cea mai mare măsură : grâne, pește, lemn, rășini, sclavi. Constanța raporturilor economice a fost asigurată de existența unor formațiuni politice locale, mai mici sau mai mari, care erau interesate în legăturile cu grecii și ofereau o anume securitate și continuitate necesară acestor relații²³).

Lărgirea schimburilor va impune utilizarea subdiviziunilor de argint ale monedei histriene²⁴) și a monedelor de bronz.

Moneda de bronz a fost utilizată mai timpuriu pe teritoriul cetății Argamum și pe litoral, unde s-au descoperit monede de tipul cu roata și cel cu zeul fluvial²⁵). În secolele III–II moneda de bronz va circula de-a lungul Dunării și în interior²⁶).

Este interesant să notăm că alături de monede histriene, „bune”, apar și falsuri din bronz argintat²⁷). Falsurile sînt de calitate și nu pot fi atribuite localnicilor²⁸), ele fiind foarte probabil opera atelierului monetar al cetății.

Cele mai numeroase descoperiri de monede histriene s-au făcut de-a lungul Dunării (10 localități). Ele jalonează principala cale de pătrundere a produselor și influenței grecești în nordul Dobrogei, dar indică în același timp și cea mai dezvoltată zonă locuită de băștinași²⁹).

Concentrarea descoperirilor de monede histriene, ca și a celorlalte monede grecești în zonele actualelor localități : Mahmudia, Tulcea, Isaccea, Măcin, Dăieni, este foarte semnificativă. Aceste așezări, situate în dreptul celor mai importante vaduri ale Dunării, trebuie să fi reprezentat în epocă adevărate centre ale comerțului dintre greci și localnici, unele, fiind, poate și reședințe politice ale unor mici formațiuni tribale.

²¹ În lotul studiat de noi monedele databile în sec. V–IV î.e.n. reprezintă 41,66%, din care 37,90% sînt histriene. Prezența unei mari cantități de monedă histriană în sec. V–IV este valabilă și în celelalte zone nord-vest pontice, cf. B. Mitrea, *St. Cl.*, VIII, 1965, p. 148.

²² D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 164–166 ; C. Preda, *Histria*, III, p. 29 ; G. Simion, *op. cit.*

²³ D. Berciu, *DID*, I, p. 130 ; D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 223–229 ; cf. Al. Suceveanu, *Unele probleme politico-economice din Dobrogea sec. V–IV î.e.n.*, în *Pontica*, V, 1972, p. 54–96.

²⁴ B. Mitrea, *St. Cl.*, VII, 1965, p. 159, nr. 29.

²⁵ Vezi anexa de la sfîrșitul lucrării, descoperirile de la Argamum, 6 Martie și Sarichioi.

²⁶ idem, descoperirile de la Piatra Frecăței, Salcia și Ciucurova.

²⁷ C. Moisil, *ND*, p. 38, idem, *Introducere...* p. 175.

²⁸ V. Canarache, *op. cit.*

²⁹ M. Irimia, *Descoperiri noi privind populația autohtonă a Dobrogei și legăturile ei cu coloniile grecești (sec. V–I î.e.n.)*, *Pontica*, VI, 1973, p. 165, nota 103.

1

2

3

4

Plaușa I

Fig. 1 Enisala, Valea Netului, Histria, drahmă. Fig. 2 Enisala, „Călugăra”, Histria, drahmă. Fig. 3 Jurilovca, „la Pădure” Histria, drahmă. Fig. 4 Niculiței „Bădila”, Histria, drahmă.

1

2

3

4

Plansa II

Fig. 1 Slava Rusă, Histria, drahmă. Fig. 2 6 Martie, Histria, drahmă.
Fig. 3 6 Martie, Histria, drahmă. Fig. 4 Tulcea, Histria, drahmă.

1

2

3

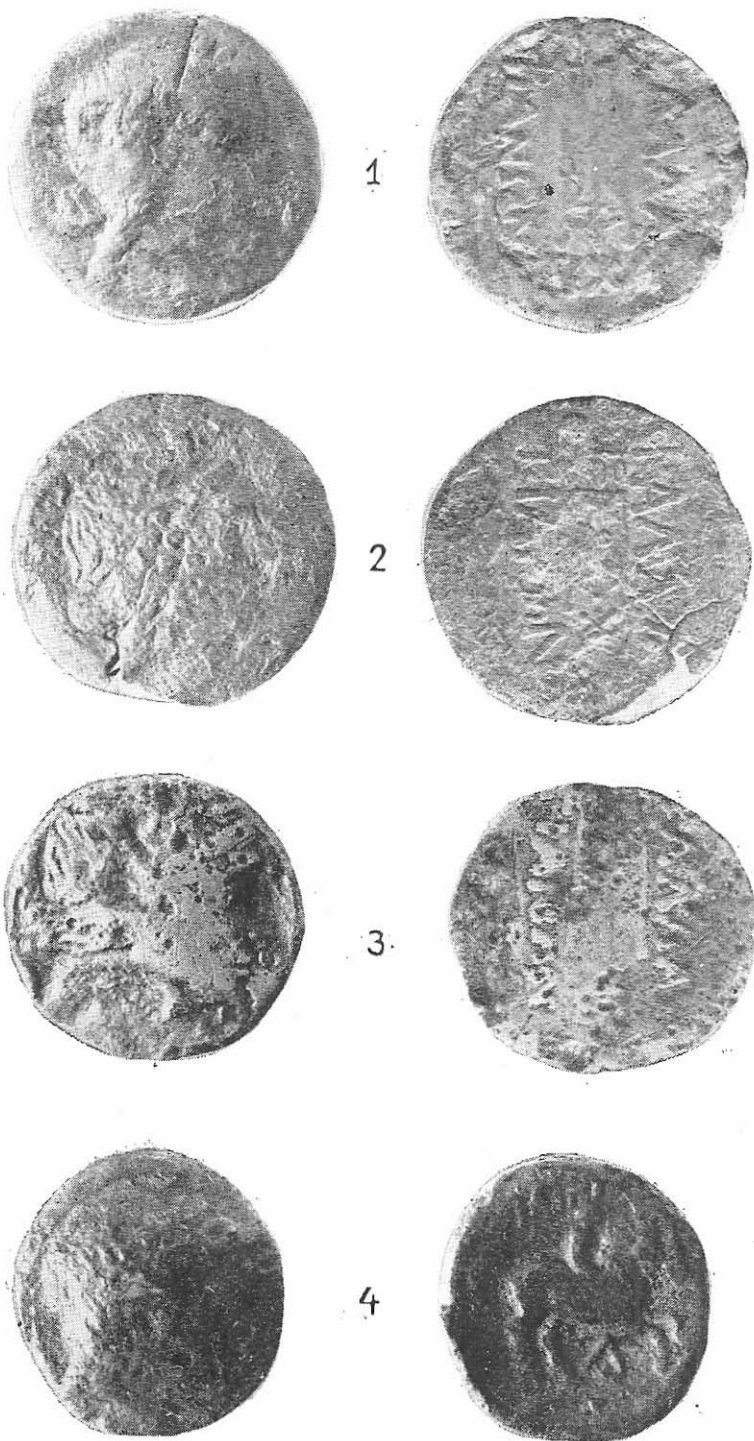

4

Planșa III

Fig. 1 Văcăreni, Histria, drahmă. *Fig. 2* Nordul Dobrogei, Histria, drahmă. *Fig. 3* Ciucurova, Histria, monedă de bronz. *Fig. 4* Isaccea, Callatis, monedă de bronz.

Plansa IV

Fig. 1 Isaccea, Callatis, monedă de bronz. *Fig. 2* Isaccea, Callatis, monedă de bronz. *Fig. 3* Isaccea, Callatis, monedă de bronz. *Fig. 4* Isaccea, Filip II, monedă de bronz.

Plansa V

Fig. 1 Nordul Dobrogei, Alexandru cel Mare, tetradrahmă. Fig. 2 Nordul Dobrogei, Alexandru cel Mare, drahmă.
Fig. 3 Nordul Dobrogei, Alexandru cel Mare, drahmă. Fig. 4 Tulcea, Seleucos I, tetradrahmă.

1

2

3

4

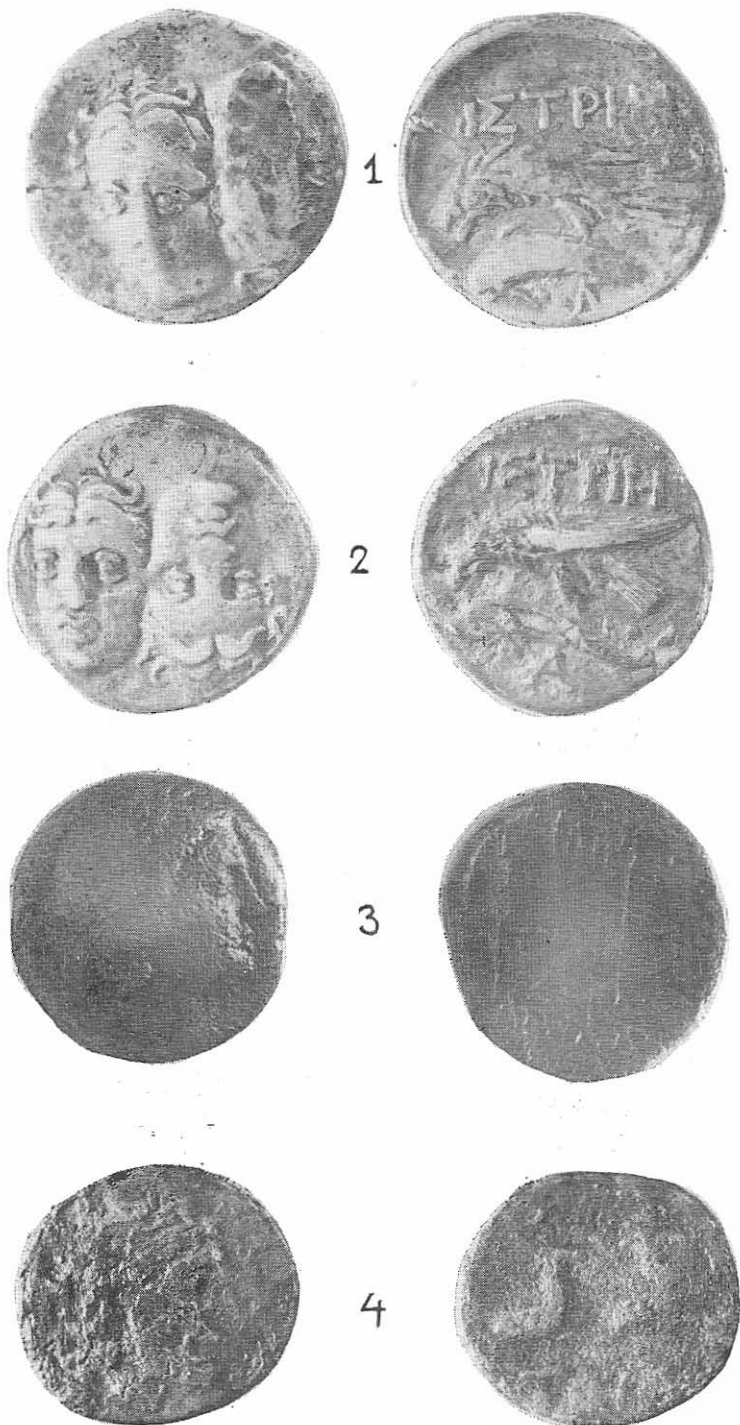
Planșa VI

Fig. 1 Nordul Dobrogei, Lysimachos, teradrahmă. Fig. 2 Isaccea, pseudo-Lysimachos, stater. Fig. 3 Valea Teilor, pseudo-Lysimachos, stater.

Planșa VII

Fig. 1 Nordul Dobrogei, Thasos, teradrahmă. Fig. 2 Nordul Dobrogei, imitație barbară după moneda thasiană, tetradrahmă. Fig. 3 Isaccea, Dyrrhachion, drahmă. Fig. 4 Nordul Dobrogei, Dyrrhachion, drahmă. Fig. 5 Nordul Dobrogei, Dyrrhachion, drahmă.

Planşa VIII

Fig. 1 Isaccea, Histria, drahmă. Fig. 2 Izvoarele, Histria, drahmă.
 Fig. 3 Nordul Dobrogei, Callatis, monedă de bronz. Fig. 4 Isaccea,
 Tomis, monedă de bronz.

Spre ele se concentrau produsele ținuturilor învecinate de pe ambele maluri ale fluviului, aici se desfășurau cele mai importante schimburi comerciale cu negustorii greci. Descoperirile monetare de la Camena, Slava-Rusă, Ciucurova, Izvoarele, Valea Teilor și Niculițel indică existența unei căi de pătrundere ma puțin cercetate pînă acum. Ea pornește dinspre teritoriul Histriei și Argamum-ului, urcă pe valea Slavelor, Ciucurovei și a unor mici afluenți ai Taiței pînă în zona dealurilor Niculițelului. După ce trecea aceste dealuri în sectorul Valea Teilor – Niculițel, cobora la Dunăre, la Isaccea.

Acest drum a jucat un rol destul de însemnat în relațiile dintre cele două cetăți și bășinași, căci este calea cea mai scurtă și ușor practicabilă care străbate dinspre sud spre nord Dobrogea septentrională. Acest drum s-a menținut și în perioada romană, importanța lui crescînd tot mai mult în secolele III–VI e.n.

Cele mai multe monede histriene, cazul fiind valabil și pentru celelalte monede grecești, au ajuns în Dobrogea de Nord pe calea schimburilor economice. O altă parte, într-o proporție greu de stabilit, reprezintă sumele plătite de cetatea Histria sau de negustori, diverșilor șefi locali pentru a le atrage bunăvoința.

Majoritatea monedelor trebuie să fi ajuns aici ca urmare a activității nemijlocite a negustorilor histrieni, pentru care zona Gurilor Dunării reprezenta în mod tradițional cea mai însemnată zonă economică³⁰).

Nu trebuie exclusă posibilitatea ca unele monede histriene să fi pătruns în nordul Dobrogei ca urmare a legăturilor economice ale Argamum-ului și a unor cetăți nord-pontice care se aflau în sfera de circulație a monedei emise de cetatea de pe malul lacului Sinoe. În ultimă instanță, a existat și o circulație datorită schimburilor intertribale. Sfirșitul sec. al IV-lea și primele decenii ale sec. al III-lea î.e.n. constituie începutul unei noi etape în circulația monedei grecești în Dobrogea de Nord.

După această dată, circulația aproape exclusivă a monedei histriene în această regiune ia sfirșit, alături de monedele ei circulînd și monede străine. Mai mult decît atît, monedele indică participarea directă a unor negustori din alte cetăți la comerțul cu populația locală. Toate acestea sînt în legătură cu transformările prin care trec cetățile grecești din Pontul Stîng în sec. III–I. î.e.n.³¹). În primul rînd trebuie să relevăm pătrunderea monedelor callatiene și tomitane în zona gurilor Dunării.

Printre monedele aflate în studiu se află și 10 monede callatiene de bronz, toate aparținînd unor emisiuni destul de timpurii³². Ele provin de la Isaccea (nr. 28–35) și două din localități nord-dobrogene situate între Măcin și Tulcea (nr. 36–37). Un exemplar similar cu nr. 28 și 36, purtînd numele de magistrat ΑΠΟΛΛΟ a fost descoperit la Troesmis³³). De asemenea

³⁰ D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 164–166 ; idem, *Contribuții* ², p. 38–39.

³¹ idem, *DID*, p. 217–265 ; idem, *Contribuții* ², p. 32–67.

³² B. Pick, p. 90–91.

³³ B. Mitrea, *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 400, nr. 8.

se mai semnalează descoperiri de monede callatiene la Tulcea și Murighiol³⁴).

Lipsa unor date privind circulația monedei callatiene în Dobrogea ne îngreunează încercarea de a face o comparație între rolul jucat de Callatis și Histria în diverse părți ale Dobrogei.

Descoperirile monetare publicate pînă acum indică faptul că negustorii callatieni acordau o mare atenție Dobrogei de sud, ținuturilor care se întind în spatele teritoriului cetății pînă spre Ostrov³⁵).

La Histria, unde documentele epigrafice atestă legături strînse cu Callatis, monedele callatiene s-au descoperit în număr foarte mic.³⁶ Și în nordul Dobrogei numărul monedelor callatiene este destul de mic, ele fiind net depășite de monedele histriene de argint și de bronz. Această situație ne îndeamnă să ne punem întrebarea, care a fost ponderea Callatisului la Gurile Dunării în epoca elenistică și în ce măsură se poate vorbi în această zonă de o suprațenie economică a Callatisului asupra Histriei³⁷).

Prezența staterilor de aur de tip Alexandru cel Mare, emiși la Callatis care au fost descoperiți la Dăieni și la nord de fluviu³⁸), este un indiciu al transformărilor economico-politice prin care a trecut lumea vest-pontică în sec. IV—II î.e.n., dar ne spune destul de puțin despre rolul jucat de Callatis în Dobrogea de nord. Acești stateri apar însoțiți și de monede emise în alte ateliere pontice, inclusiv cele histriene, prezența lor putîndu-se datora activității oricărei cetăți grecești din zonă³⁹).

Este sarcina cercetărilor viitoare să lămurească mai bine rolul jucat de Histria la Gurile Dunării în epoca elenistică și să arate dacă nu cumva, chiar redusă față de perioada anterioară, ponderea acestei cetăți rămîne în continuare cea mai mare în viața economică a băștinașilor. În orice caz, avem impresia că preponderența economică sau politică a uneia sau alteia din cetățile de pe coasta dobrogeană nu s-a manifestat în aceeași măsură în acest spațiu. Nici în cazul Tomisului nu avem dovezi ferme care să ne permită să tragem concluzia că această cetate va ajunge dominantă din punct de vedere economic în Dobrogea de Nord, luînd locul Histriei și Callatisului.

³⁴ Tulcea, M. Irimia, *Pontica*, VII, 1973, p. 65, n. 103; Murighiol, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 469—470, nr. 41.

³⁵ *Limanu* (jud. Constanța), idem, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 450, nr. 5. *Satu Nou* (jud. Constanța), ibidem, nr. 4; *Păcuilui Soare* (jud. Constanța), în P. Diaconu și D. Vilceanu, *Păcuilui Soare*, București, 1972, p. 187, nr. 1—2 *Ostrov* (jud. Constanța), M. Irimia, *op. cit.*

³⁶ C. Preda, *Histria*, III, p. 49 și 134, nr. 764—765.

³⁷ D. M. Pippidi, *Histria și Callatis, în sec. III/II î.e.n.*, în *Contribuții*² p. 32—67. Ultimele analize indică faptul că cel puțin în sec. III î.e.n. decăderea Histriei nu a fost atât de intensă și rapidă cum se putea întrevăde pînă acum din izvoarele epigrafice, cf. Gh. Poenaru Bordea, *BSNR*, LXVII—LXIX, 1973—1975, p. 19.

³⁸ B. Mitrea, *Dacia*, NS, III, 1959, p. 603, nr. 3. Pentru atribuirea unei părți din acest tezaur atelierului monetar callatian cf. Oct. Iliescu, *Crest. Col.*, 8, 1963, p. 326—329.

³⁹ La Anadol, locul al patrulea după Callatis, Odessos și Messembria îl ocupă Histria, cf. H. Seyrig, *Date et circonstance de trésor d'Anadol*, în R. N., VIe serie, XI, 1969, p. 40—43.

Deși în sec. II-I î.e.n., Tomisul devine cea mai importantă cetate grecească în Dobrogea ⁴⁰), descoperirile de monede tomitane sînt puțin numeroase în nordul Dobrogei.

În afară de Isaceea și Troesmis, mai cunoaștem descoperiri de monede tomitane la Murighiol și Tulcea ⁴¹). Moneda de la Tulcea este un stater de tip pseudo-Lysimachas, emis în timpul dominației lui Mithridates VI Eupator.

Alături de monedele de pe țărmul dobrogean al Mării Negre, în Dobrogea de Nord au circulat și monede străine. Ele sînt destul de rare, dar importanța lor documentară este deosebită, deși în unele cazuri este dificil de stabilit dacă ele indică legături economice directe sau mijlocite de vreo cetate grecească din Dobrogea ⁴²). Ponderea cea mai ridicată în cadrul monedelor străine descoperite în Dobrogea o dau cetățile nord-pontice: Olbia, Panticapeum, Chersonesul Tauric și Regatul bosporan — dar dintre ele se detașează net Olbia. Descoperiri de monede olbiene se cunosc la Murighiol, Mahmudia, Tulcea și Dinogeția ⁴³).

Cea mai timpurie descoperire o reprezintă vestitul aes-grave de la Mahmudia, în jurul căruia s-au purtat multe discuții.

Pornindu-se de la o datare foarte timpurie a lui, ca și a întregii activități monetare a Olbiei, acest aes-grave a fost socotit printre primele monede care au circulat pe teritoriul de azi al României ⁴⁴) și a fost folosit ca o dovadă în încercările de argumentare a marelui rol jucat de Olbia în epoca arhaică la Gurile Dunării și în viața Histriei în general ⁴⁵).

Ultimele cercetări au arătat că emiterea acestui tip de monedă s-a făcut mult mai târziu, abea în sec. al V-lea î.e.n. ⁴⁶) Olbia prezintă o oarecare rămînere în urmă în domeniul monetar față de Histria și s-a aflat mult timp în sfera de circulație a monedei de argint histriene ⁴⁷).

Acest aes-grave olbian este un fenomen izolat în circulația monetară de la Gurile Dunării în sec. V î.e.n., el fiind vehiculat prin intermediul Histriei ⁴⁸).

⁴⁰ D. M. Pippidi, *Contribuții*, 2, p. 32–67. R. Vulpe, *Cetățile helenice Histria, Tomis, Callatis*, în *Istoria poporului român*, sub redacția acad. A. Oțetea, București, 1970, p. 37–40, cf. Gh. Poenaru Bordea, *BSNR*, LXVII–LXIX, 1973, p. 20 și nota 44.

⁴¹ Murighiol, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 469–470, nr. 11. Tulcea, idem, *Dacia*, NS, VII, 1963, p. 590, nr. 8.

⁴² Cf. Gh. Poenaru Bordea, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 133.

⁴³ Murighiol, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 469–470, nr. 11; Tulcea, C. Preda *Histria*, III, p. 49;

Dinogeția, *ibidem*; Mahmudia, V. Pârvan, *Un aes-grave olbien à Salsovia*, în *Dacia*, II, 1925, p. 420–421; B. Mitrea, *St. Cl.*, III, 1961, p. 87, nr. 34.

⁴⁴ D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 192; C. Preda, *Histria*, III, p. 49.

⁴⁵ V. Pârvan, *op. cit.*, Em. Condurachi; *Cu privire la raporturile dintre autohtoni și greci în așezările sclavagiste din Dobrogea*, în *SCIV*, II, 1951, 2, p. 48.

⁴⁶ P. O. Karîșkovski; *Olvija i Afinski Soiuz*, în *MA SP*, 3, Odesa, 1960, p. 57–100.

⁴⁷ B. Mitrea, *St. Cl.*, VII, 1965, p. 146, 148, 151–154, 159 și harta.

⁴⁸ Cf. C. Preda, *Histria*, III, p. 49. Un aes-grave similar a fost descoperit chiar la Histria. Descoperirea acestui aes-grave, ca și a monedelor — virf de săgeată de la Ismail, dovedește existența la Gurile Dunării a unor așezări importante care încă din epoca arhaică stabiliseră legături foarte strînse cu grecii. În aceste așezări, la fel ca și cetățile ioniene de pe litoral, funcționează sistemul de apreciere a valorii în argint sau echivalentul său în bronz.

Descoperirile de monede olbiene devin mai frecvente numai în perioada elenistică. Majoritatea monedelor olbiene sînt de bronz, ceea ce pare să indice o participare directă a negustorilor olbieni la comerțul cu populațiile din nordul Dobrogei.

La Isaccea se cunoaște descoperirea unei monede emise de Panticapaion⁴⁹), iar la Argamum s-a descoperit o monedă de bronz a Chersonesului Tauric⁵⁰).

Monedele emise de cetățile nord-pontice continuă să circule în Dobrogea de Nord pînă în perioada instalării stăpînirii romane în Dobrogea.

În această perioadă vor ajunge să circule aici monedele regelui bosporan Sauromates I, descoperite la Horia⁵¹), și cea identică aflată în colecția muzeului Deltei Dunării (nr. 59).

Descoperirile de monede provenind din zona nord-pontică dovedesc că aceste cetăți au jucat un rol destul de important în cadrul relațiilor populației nord-dobrogeane cu lumea greacă în epoca elenistică, cînd legăturile lor devin mai strînse. Multă vreme a existat o atitudine sceptică față de informațiile privitoare la circulația monedei Cyzicului în zona Gurilor Dunării⁵²). Ultimele descoperiri au permis reevaluarea datelor vechi, dovedind veridicitatea informațiilor anterioare⁵³).

În lumina acestor cunoștințe, credem că se poate acorda mai multă atenție informațiilor despre descoperirea unor cyzicieni la Dăieni și într-o localitate nord-dobrogeană necunoscută, care nu au fost luate în considerare pînă acum de cercetători⁵⁴). Prezența staterilor Cyzicului în Dobrogea de Nord este firească, dacă ținem seama de rolul pe care l-a jucat acest ținut în viața economică a Histriei în sec. V–IV î.e.n.

Un alt mare capitol din istoria circulației monedei grecești în nordul Dobrogei îl constituie circulația monedelor de tip macedonean avînd legenda regelui Filip II și Alexandru cel Mare și a celor de tip Lysimachos. Circulația acestor monede ridică unele probleme diferite de cele ale circulației monedelor discutate pînă acum.

Monedele de tip Filip II și Alexandru cel Mare nu au circulat exclusiv datorită relațiilor economice. Ele au pătruns în Dobrogea și ca urmare a extinderii autorității politice, militare și administrative a Macedoniei și Thraciei elenistice pînă la gurile Dunării⁵⁵). Vom vedea însă că existența acestei stăpîniri, în loc să simplifice problema circulației monedei de tip macedonean, o complică și mai mult.

⁴⁹ Isaccea, B. Mitrea, St. Cl. 1961, p. 87, nr. 37. O altă monedă din Panticapaion a fost descoperită la Barboși ; *ibidem* ; nr. 38.

⁵⁰ Argamum, M. Coja, BMI, 40, 1973, 3, p. 36. O monedă a aceleiași cetăți a fost descoperită în zona Constanței, B. Mitrea, *Dația*, XV, 1971, p. 467, nr. 4.

⁵¹ B. Mitrea, *Dația*, NS, VIII, 1965, p. 380, nr. 52.

⁵² S. Dimitriu, SCIV, VIII, 1957, 1. 4, p. 101–111.

⁵³ E. A. Bulatovič, *Klad Kizikov iz Orlovki*, în VDI, 1971, 2, p. 73–86. Pentru reevaluarea vechilor date, cf. C. Preda, *Pontica*, VII, 1973, p. 139–146.

⁵⁴ Dăieni, C. Moisil, BSNR, X, 1913, p. 22. Mai există, mențiunea unei descoperiri într-o localitate necunoscută din jud. Tulcea, *idem*, ND, p. 30. De asemenea, am fost informați despre existența unor cyzicieni într-o colecție particulară din municipiul Tulcea.

⁵⁵ Cf. D. M. Pippidi, *DiD*, I, p. 195–196 și p. 215–218.

Multă vreme s-a acreditat imaginea existenței unui mare număr de descoperiri monetare de acest fel în Dobrogea fără ca aceasta să trezească îndoieli⁵⁶). Numai că în realitate lucrurile nu stau chiar așa. Dacă analizăm cu atenție descoperirile cunoscute, observăm că ele sînt puțin numeroase. Pentru monedele de tip Filip II, în afară de monedele de la Isaccea (nr. 42–43), se mai cunosc descoperiri la Dinogetia și Murighiol⁵⁷). În colecția muzeului Deltei Dunării se află cinci monede de tip Alexandru (nr. 45–49), una de bronz descoperită în satul „6 Martie”, iar celelalte de argint, provenite din localități cuprinse în zona Măcin–Tulcea. Ele se alătură monedelor de același tip descoperite la Tulcea, Măcin, Dăieni și Murighiol⁵⁸).

În restul Dobrogei, descoperirile sînt mai numeroase numai în jurul cetăților grecești, unde predomină moneda de bronz⁵⁹).

Multă vreme s-a considerat că monedele de tip Filip II și Alexandru au circulat în timpul domniei acestor monarhi. Studiile ulterioare au arătat că cele mai multe monede de acest tip care s-au descoperit în Dobrogea, ca și în întreaga Dacie, sînt monede postume, ele fiind emise după moartea lui Filip II și Alexandru cel Mare, în ateliere foarte diverse⁶⁰).

Astfel, majoritatea staterilor de aur de tip Alexandru cel Mare descoperiți în Dobrogea și la Dunărea de Jos sînt emisiuni postume, provenind mai ales din cetățile pontice⁶¹).

În aceeași situație se află majoritatea monedelor de argint de tip Filip II și Alexandru, care s-au emis în cantitate mare în atelierele aflate sub controlul lui Cassandros și Lysimachos⁶²), pătrunzînd în Dobrogea numai în timpul stăpînirii acestuia din urmă. Din lotul publicat de noi, numai monedele de bronz nr. 43 și 45 par să fie emisiuni contemporane și au circulat probabil în vremea acestor regi. Monedele de argint de tip Alexandru (nr. 42 și 45) sînt emisiuni postume. Fiind vorba de monede apropiate din punct

⁵⁶ C. Moisil, *Introducere*,... p. 163–166; Em. Condurachi, *B. St. Ac*, II, 1950, 2, p. 10–11; C. Preda, *SCIV*, VII, 3–4, p. 273.

⁵⁷ *Dinogetia*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XX, 1976, p. 288, nr. 13.

⁵⁸ *Tulcea*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, VII, 1963, p. 590, nr. 8. Doi stateri, unul cu viața Callatis, F. T. Newel, 31 = Gh. Poenaru Bordea, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 109, nr. 77 și celălalt Müller, 1351, *Syria, Phoenice et Palestina, Larissa*; *Măcin*, idem, *Dacia*, NS, XVI, 1972, p. 392, nr. 11; *Dăieni*, idem, *Dacia*, NS, III, 1959, p. 603, nr. 3. *Murighiol*, idem, *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 469–470 nr. 11.

⁵⁹ C. Preda, *SCIV*, VII, 3–4, 1956, p. 273; idem, *Histria*, III, p. 51. *Istria – sat*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 462, nr. 7; *Zona Constanța*, idem *Dacia*, NS, 1970, p. 467, nr. 4. *Agigea*, idem, *Dacia*, NS, XVI, 1972, p. 301, nr. 1. *Limanu*, idem, *Dacia*, NS, XII, 1969, p. 541, nr. 8. *Girlița*, idem, *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 469, nr. 7. *Dobrogea*, idem, *Dacia*, NS, XIII, 1964, p. 373, nr. 8; idem, *Dacia*, NS, XII, 1968, p. 446, nr. 6.

⁶⁰ B. Mitrea, *Problema monedelor postume de tip Filip II, aflate în Dacia*, în *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 165–177; idem, *Două probleme de numismatică dobrogeană*, în *Pontica*, IV, 1971, 2, p. 262–265.

⁶¹ Gh. Poenaru Bordea, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 112–116; Oct. Iliescu, op. cit.

⁶² M. Thompson, *The Mints of Lysimachus*, in *Essays in Greek Coinage presented to Stanley Robinson*, Oxford, 1968, p. 163–182; Gh. Poenaru Bordea, *BSNR*, LXVII–LXIX, 1973–1975, p. 27–28; idem, *Dacia*, NS, XVIII, 1974, 1974, p. 112–116.

de vedere cronologic, comparația numărului de monede histriene cunoscut, cu a celor de tip macedonean oferă date semnificative despre rolul jucat de acestea în circulația monetară a epocii.

Pătrunderea monedei de tip Filip II și Alexandru într-un număr surprinzător de mic este destul de dificil de explicat. Credem însă că ea reflectă o situație economică locală deosebit de importantă. În a doua jumătate a secolului al IV-lea î.e.n., Histria a cunoscut cea mai mare înflorire economică din toată istoria sa, înflorire care nu a fost afectată de cucerirea macedoneană, ci dimpotrivă, a fost, chiar favorizată. Pe planul activității monetare, această epocă se caracterizează printr-un număr mare de emisiuni de monede de argint care, grație amploarei relațiilor comerciale ale cetății, se răspindesc pînă departe⁶³). Existența unei mari cantități de monede histriene de bună calitate și de mult timp acceptate de toate populațiile din Pontul Stîng a făcut ca moneda celor doi regi macedoneni să pătrundă destul de puțin pe piața locală, unde nu se simțea nevoia unui numerar străin. Mai mult decît atît, cetățile grecești din Dobrogea sînt cele prin intermediul cărora se vor răspîndi monedele de tip macedonean contemporane sau postume (multe dintre acestea fiind emise chiar în atelierele lor). Acest lucru indică o continuitate și în epoca elenistică timpurie a vechilor legături dintre triburile locale de la Dunărea de Jos și cetățile grecești din Dobrogea, chiar dacă formal ele sînt mediate de o monedă de tip nou. Datorită acestui fapt, considerăm că pentru triburile din Dobrogea, Muntenia de Est, Moldova și Basarabia nu putem vorbi de existența unei etape „macedonene” în relațiile lor cu lumea mediteraneană.

Circulația monedei de tip Lysimachos în nordul Dobrogei prezintă multe trăsături asemănătoare cu cea a circulației monedelor de tip Filip II și Alexandru cel Mare. Cercetătorul se lovește de raritatea descoperirilor de acest tip în Dobrogea, deși aceasta a făcut parte din regatul elenistic al Thraciei^{63 bis}). Monede din emisiunile contemporane domniei acestui rege sînt puțin numeroase, majoritatea descoperirilor fiind alcătuite din stateri postumi, emiși în sec. III—I de diverse cetăți grecești din Pont și Propontida⁶⁴). Această situație se reflectă și în lotul de monede publicat. Numai tetradrahma nr. 50 este o monedă emisă în timpul vieții lui Lysimachos și a circulat probabil în vremea domniei sale în Dobrogea de Nord. Celelalte monede sînt emisiuni postume din sec. III—I î.e.n.

Tot în perioada stăpînirii lui Lysimachos au circulat în nordul Dobrogei drahme și tetradrahme postume de tip Alexandru cel Mare și monede ale lui Seleucos I. Tetradrahma lui Seleucos I, descoperită la Tulcea, nu

⁶³ B. Mitrea, *Pontica*, IV, 1971, p. 266; C. Preda, *Histria*, III, p. 52; *idem*, *Dacia* NS, X, 1966, p. 232-233.

^{63 bis} Cf. D. M. Pippidi, *DID*, I, p. 216-218.

⁶⁴ *Dăieni*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, III., 1959, p. 603, nr. 3, *Histria*, C. Preda, *Histria*, III, p. 52; *Murighiol*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XIV, 1970, p. 469; 470, nr. 11 *Slava-Rusă*, C. Moisil, *ND*, p. 12; *Satul-Nou* (jud. Constanța), B. Mitrea, *Dacia*, NS, VI, 1961, p. 586, nr. 11. Pentru emisiunile contemporane, cf. M. Thompson, *op. cit.* Pentru cele postume, H. Seyrig, *RN*, VIe, serie XI, 1969, p. 40-45; *idem*, *Monnaies hellénistique de Byzance et de la Calcédonie*, în *Essays in Greek Coinage presented to Stanley Robinson*, Oxford, 1967, p. 189-192, cf. de asemenea Gh. Poenaru Bordea, *Dacia*, NS, XVIII, 1974, p. 124.

este o apariție nouă la Gurile Dunării, dar vine să îmbogățească puținele date de care dispunem în acest sens ⁶⁵).

După cum se poate vedea, cantitatea de monede atribuibile circulației perioadei lui Lysimachos este mult mai redusă decât cea a perioadei anterioare. Ea nu reflectă numai instabilitatea stăpînirii acestuia asupra Dobrogei în ultimele decenii ale sec. al IV-lea sau transformările economice prin care trec cetățile grecești din zonă în epoca elenistică. Descoperirile arheologice indică o continuare și o dezvoltare a vieții populației autohtone în nordul Dobrogei în sec. al III-lea î.e.n. ⁶⁶). Nici acum, nici mai târziu, nu se observă apariția unui gol în circulația monetară din această regiune, gol care să provoace un aflux de monede străine sau apariția pe scară largă a unor emisiuni monetare ale populației locale.

Toate acestea ne îndeamnă să atribuim slaba pătrundere a monedei lui Lysimachos și a altor monede străine existenței unei situații normale pe piața monetară locală, la începutul sec. III î.e.n. Se pare că Histria și-a continuat vechile emisiuni și după moartea lui Lysimachos ei adăugîndu-i-se activitatea Callatisului ⁶⁷). Monedele cetăților dobrogene, staterii de aur de tip Alexandru, ca și moneda de argint emisă în cantitate mare de Histria în a doua jumătate a sec. al IV-lea și rămasă în continuare în circulație satisfăceau în cea mai mare măsură cererea de numerar necesar vieții economice din Dobrogea ⁶⁸).

Spre sfîrșitul sec. al II-lea și începutul sec. I î.e.n. circulația monedei grecești în Dobrogea de Nord este influențată de evenimente politice și de greutățile economice prin care trec cetățile grecești din Dobrogea ⁶⁹). Cantitatea de monedă aflată în circulație cunoaște o reducere, care nu trebuie privită însă în mod absolut ⁷⁰).

⁶⁵ Ostrov (jud. Constanța), B. Mitrea *Dacia*, VI, 1962, p. 585, nr. 10. La nord de Dunăre în zona imediat vecină Anadol, E. Pridnik, *Anadolskii Klad zolotih staterov*, S. Petersburg, 1902, apud, P. Noe, ed. 2, 1937, p. 24–25, nr. 26. Tot în stînga Dunării, *Vaidomir*, com. Rasa (jud. Ialomița), C. Moisil, *Informații noi cu privire la originea și caracterul monedelor dace*, B. St. Ac., II, 1950, 2–4, p. 53–63; *Vedea* (jud. Teleorman), B. Mitrea, *Dacia*, NS, XVI, 1972, p. 382, nr. 26; *Hinova* (jud. Mehedinți), S. Dimitriu și Oct. Iliescu, *About the issues of the Apollo-Amphipolis type and their role in the currency history of the Geto-Dacians*, in *Dacia*, NS, III, p. 259, nr. 310. *Bătășani*, (jud. Dolj), Gh. Poenaru Bordea și O. Stoica, *Cîteva descoperiri monetare în Oltenia preromană*, in *BMI*, XLIII, 1973, 1, p. 25–29; *Chișinău-Criș* (j. Arad), B. Mitrea, *Dacia*, X, 1945, p. 53.

⁶⁶ Cf. D. Berciu, *DID*, I, p. 132–136; G. Simion, *op. cit.*

⁶⁷ Gh. Poenaru Bordea, *BSNR*, LXVII–LXIX, 1973–1975, p. 19. Pentru Callatis, cf. Oct. Iliescu, *Crest. col.*, 8, 1963, p. 326–329 și Gh. Poenaru Bordea, *Dacia*, NS, XVIII p. 103–125.

⁶⁸ Monede histriene de argint apar în tezaure alături de monede republicane (de ex. *Tăvădărești*, jud. Bacău), *Dacia*, NS, XV, 1971, p. 400 sau imperiale (de ex. Dăieni), C. Moisil, *ND*, p. 13. În sec. II î.e.n., se observă o reducere a cantității de monedă străină pătrunsă în Dobrogea, ceea ce va face ca monedele vechi să circule vreme îndelungată, cum este cazul denarilor republicani, cf. B. Mitrea, *Contribuții la studiul circulației monetare în Dobrogea în sec. I. Tezaurul de denari romani republicani de la Costinești* (jud. Constanța), *Pontica*, VI, 1970, p. 131–137; Gh. Poenaru Bordea, *Cîteva date noi privind circulația denarilor romani republicani în Dobrogea*, *Pontica*, VII, 1974, p. 219–238; Gh. Papuc, *Tezaurul de denari republicani și imperiali de la Casimcea* (jud. Constanța), in *Pontica*, VII, 1974, p. 214–217.

⁶⁹ Cf. D. M. Pippidi, *Contribuții* 2, p. 32–67.

⁷⁰ Ele sînt parțial completate de denarul republican.

În același timp încep să se resimtă și aici, ca și în întreaga Dacie, efectele extinderii stăpînirii romane în Balcani. În acest context încep să circule monedele emise de Thasos, Dyrrhachion, uneori asociate cu denari republicani ⁷¹).

Circulația monedei thasiene și dyrrhachiene în Dobrogea este puțin cercetată. Se cunosc numai trei tezaure de monede thasiene, toate descoperite în așezări situate de-a lungul Dunării ⁷²).

Alături de monedele originale au circulat și imitații barbare după moneda thasiană ⁷³). Pentru moneda Dyrrhachionului, în afară de Isaccea, nu avem alte date certe de descoperiri în Dobrogea ⁷⁴).

Descoperirile de monede thasiene și dyrrhachiene din Muntenia și Moldova trasează căile de pătrundere a acestora în nordul Dobrogei. Ele sosesc de-a lungul Dunării și pe văile Ialomiței și Siretului pînă la marile vaduri de la vărsarea acestora în fluviu ⁷⁵).

Acest fapt are o valoare deosebită, dovedind existența unei circulații monetare care se desfășoară în ambele sensuri, între populația getică din Muntenia și Moldova și cea din Dobrogea ⁷⁶).

Monedele thasiene, dyrrhachiene și denarul republican circulînd în tot spațiul carpato-dunărean, vor contribui la strîngerea legăturilor economice și politice între toate teritoriile locuite de geto-daci, anunțînd o uniformizare a nivelului de dezvoltare care va permite înglobarea acestora în statul dac și apoi în Imperiul roman.

⁷¹ Ostrov (jud. Constanța), monede thasiene și denari republicani, C. Moisil, BSNR, XVIII, 1920. Eug. Chirilă și Gh. Mihăiescu, *Tezaurul de la Căprioru*, p. 35, nr. 90, *idem*, p. 58, nr. 91, pe malul muntean, *Stăncuța (jud. Brăila)*.

⁷² În afară de descoperirea citată mai sus, *Hirșova*, Eug. Chirilă și G. Mihăiescu, *op. cit.*, p. 33, nr. 43, în asociație cu Macedonia Prima și Măcin, *ibidem*, nr. 49. O altă monedă a Macedoniei Prima a fost descoperită la *Murfatlar*, B. Mitrea, *Dacia*, NS, XX, 1976, p. 288, nr. 20. În Dobrogea de sud monede thasiene apar foarte rar și în zona litoralului. Inf. verbală de la Mihail Lazarov, directorul Muzeului de arheologie din Varna, căruia îi mulțumim și pe această cale.

⁷³ C. Moisil, BSNR, XXII, 1928, 65–68, p. 40.

⁷⁴ C. Moisil, ND, p. 34.

⁷⁵ Pentru descoperirile din Muntenia și Moldova cf. Gh. Poenaru Bordea, BSNR, LXVII, LXIX, 1973–1975, p. 29 cu bibliografia problemei. Drumul monedelor thasiene și dyrrhachiene spre gurile Dunării este jalonat de descoperirile de la *Călărași (jud. Ialomița)*, Eug. Chirilă, *op. cit.*, p. 32, nr. 15, tot asociat cu denari republicani; *Piua-Pietrii (jud. Ialomița)*, *idem*, p. 34, nr. 72.

⁷⁶ Monedele geto-dace apar și la sud de Dunăre, ilustrînd existența unor relații economice mijlocite de monedă între populațiile de pe cele două maluri ale Dunării, cf. C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 211, nr. 33, 34, 35, 36, 37; *idem*, p. 241 nr. 18, 19, 21, 22; *idem*, p. 285, nr. 24, 25, 26, 27. După cum monedele emise de triburile tracice de la sud de Dunăre apar și la nord, *ibidem*, p. 339. Pentru monedele geto-dace descoperite în Dobrogea; cf. C. Moisil, ND, p. 32, fig. 37; *ibidem*, p. 131; *idem*, *Monedele geto-dacilor*, în BSNR, XV, 1920, p. 70–71; *idem*, *Introducere...* p. 170.

CATALOG

A) MONEDE – VÎRF DE SĂGEATĂ

JURILOVCA (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

Tezaurul nr. 3 – 1967⁷⁷

1. AE ; 39/11 mm ; 5,37 gr.

Tip α Inv. 10. 383

2. AE ; 30/9 mm ; 4,01 gr.

Tip α Îndoit la 90° din antichitate.

Inv. 10. 384

JURILOVCA (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

3. AE ; 49/mm ; 5,51 gr.

Tip α Defect de turnare retușat prin ciocănire.

Inv. 11.021

B) HISTRIA :

MONEDE DE ARGINT

BABADAG (ZONA)

4. Av. Două capete de tineri inversate

Rv. ΙΣΤΡΙΑ Vultur pe delfin spre dr.

AR ; 18 mm \uparrow sub delfin sigla A

Pick, 416.

Col. Liceului din Babadag⁷⁸

⁷⁷ Pe teritoriul satului Jurilovka s-au descoperit pînă acum trei tezaure de monede vîrf de săgeată. Primul și cel mai mare a fost descoperit în anii 1918–1919 în partea de S-V a satului la locul numit „Hlincea”. Număra peste 2000 de piese din care o parte, aprox. 3 kg, au fost cumpărate de C. Brătescu pentru muzeul din Constanța, de unde au dispărut în anii războiului. O altă parte a fost achiziționată de un colecționar din Sibiu și de către V. Canarache. Din lotul lui V. Canarache au fost publicate 14 monede vîrf de săgeată de către Fl. Preda, *AUB*, IX, 1961, p. 7–17. În anii 1975 s-au mai recuperat 184 de piese care vor fi publicate de Gh. Poenaru Bordea și E. Oberländer-Târnoveanu. Tezaurul nr. 2 a fost descoperit în anul 1957 în grădina prof. Belov Petro, pe str. Viilor, dar, necunoscîndu-i-se valoarea, a fost aruncat. Ultimul tezaur, din care publicăm 2 exemplare, a fost descoperit în vara anului 1967 de Crasovschi Petre, pe malul lacului Golovița, în același perimetru cu celelalte două tezaure.

⁷⁸ Mulțumim și pe această cale tov. Gh. Poenaru Bordea pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție informații despre această monedă.

ENISALA (COM. SARICHIOI, JUD. TULCEA) – 1973

NECROPOLA GETICĂ DE LA VALEA NEULUI

5. idem. ΙΣΤΡΠΗ AR ; 19 mm \curvearrowright 5,34 gr.

Sub delfin sigla A

Pick, 416. Descop. în M ₁₆⁷⁹

Inv. 11.022

ENISALA, 1973, PUNCTUL „CĂLUGĂRA“

6. idem ΙΣΤΡΠΗ AR 18 mm \downarrow 6,02 gr.

Sub delfin sigla Δ , sub aripa vulturului H.

Pick, 431.

Pl I, nr. 2

Inv. 10. 943.80

ISACCEA

7. idem. ΙΣΤΡΠΗ AR ; 18 mm \uparrow 6,44 gr.

Lîngă piciorul vulturului dr., sigla Φ

Pick, 412.

Col. Mn. Cocoş, Jud. Tulcea. Inv. 101.

8. idem, ΙΣΤΡΠΗ, AR ; 18 mm \swarrow 5,60 gr.

Sub delfin sigla A

Pick, 416

Col. Mn. Cocoş, jud. Tulcea Inv. 102

9. idem, ΙΣΤΡΠΗ, AR 19 mm \downarrow 9,40 gr.

Sub delfin sigla A sau Δ

Pick, 416 sau 420

Pl. VIII, nr. 1.

Inv. 10. 386⁸¹

IZVOARELE (COM. IZVOARELE, JUD. TULCEA)

10. idem, ΙΣΤΡΠΗ, AR ; 18 mm \uparrow 5,94 gr.

Sub delfin sigla A. Lîngă piciorul vulturului dr. \odot

Pick necunoscut

Pl. VIII, nr. 2.

Inv. 10. 385⁸²

⁷⁹ Inf. G. Simion, căruia îi mulțumim încă o dată pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziție moneda.

⁸⁰ Moneda face parte din același tezaur cu cel menționat de B. Mitrea *Dacia*, NS, XIX, 1975, p. 311, nr. 23 bis, dar nu la 6 Martie, ci la Enisala. După afirmația descoperitorului au fost 126 de monede.

⁸¹ Menționată de B. Mitrea, *St. Cl.*, VII, 1965, p. 158, nr. 20.

⁸² *ibidem*, p. 157, nr. 14.

JIJILA (COM. JIJILA, JUD. TULCEA)

11. idem ΙΣΤΡΠΗ AR 18 mm ↑ 5,68 gr.

Sub delfin sigla . Lîngă piciorul vulturului dr. E

Pick, 433

Don. Fenic Lucia

Inv. 11. 844

JURILOVCA (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

12. idem, ΙΣΤΡΠΗ AR ; 18 mm ↘ 5,34 gr.

Sub delfin sigla

Pick, 443.

Pl. I, nr. 3.

Inv. 10.992

NICULIȚEL (COM. NICULIȚEL, JUD. TULCEA)

PUNCTUL „BĂDILA“

13. idem, ΙΣΤΡΠΗ ; AR 18 mm ↑ 4,70 gr.

Sub delfin sigla A

Pick, 416

Pl. I, nr. 4

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea

SLAVA RUSĂ (COM. SLAVA CERCHEZĂ, JUD. TULCEA)

14. idem, ΙΣΤΡΠΗ , AR 18 mm ← 5,20 gr.

Sub delfin sigla

Pick, 419.

Pl. II, nr. 1

Don. prof. Chițu Ion.

Inv. 11. 002

6 MARTIE (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

15. idem ΙΣΤΡΠΗ AR ; 19,5 mm ← 4,85 gr.

Sub delfin sigla

Pick, 443.

Pl. II, nr. 2

Inv. 10. 398

16. idem. ΙΣΤΡΙΑΗ; AR 19,5 mm \nearrow 4,90 gr.

Sub delfin sigla Execuție barbarizată.

Pick, 443.

Pl. II, nr. 3. Inv. 10. 399⁸³⁾

TULCEA (ZONA)

17. idem, ΙΣΤΡΙΑΗ. AR 18 mm \uparrow 5,55 gr.

Sub delfin sigla A

Pick, 416

Pl. II, nr. 4. Inv. 10. 385⁸⁴⁾

VĂCĂRENI (COM. LUNCAVIȚA, JUD. TULCEA) PUNCTUL „LA LUTĂRIE“

18. idem, ΙΣΤΡΙΑΗ, 19 mm \uparrow 5,50 gr.

Sub delfin sigla

Lîngă piciorul vulturului dr. E

Pick, 433

Pl. III, nr. 1

Don. prof. Ov. Sebe Inv. 10. 390

NORDUL DOBROGEI

19. idem, dar vultur pe delfin spre dr.

Σ ΤΡΙΑΗ AR ; 17,5 mm \uparrow 4,10 gr.

Sub delfin siglele Δ I

Pick, 439

Pl. III, nr. 2 Inv. 10. 397

MONEDE DE BRONZ

CIUCUROVA (COM. CIUCUROVA, JUD. TULCEA) – 1975 CURTEA OCOLULUI SILVIC

20. Av. Capul lui Apollon spre dr.

Rv. ΙΣΤΡΙΑΗ Vultur pe delfin spre st.

AE 21 mm \nearrow 3,76 gr.

⁸³ *ibidem*, p. 161, nr. 30.

⁸⁴ *ibidem*, nr. 26.

Sub delfin sigla A

Pick, 485, cu altă siglă

Pl. III, 3.

Mormînt getic de incinerare⁸⁵ Inv. 11. 023

JURILOVCA (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

1975 – CETATEA ARGAMUN

21. Av. Roată cu patru spițe

Rv. IΣT

AE 12 mm ; 1, 10 gr.

Pick, 531.

Col. David Marian, Tulcea.

6 MARTIE (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

22. idem

Pick, 531.

Inv. 11. 845

23. Av. Capul zeului fluvial

Rv. IΣTPIH Vultur pe delfin spre st.

AE

Pick, 468

Inv. 11. 844

24. Av. Capul lui Apollon spre dr.

Rv. IΣTPIH Vultur spre delfin spre st.

AE

Pick, 458

Inv. 11. 846⁸⁶

NORDUL DOBROGEI

25. Av. Roata cu patru spițe

Rv. IΣ[T]

AE 12 mm ; 0,90 gr.

Pick, 531.

Inv. 10.001

26. idem. [I]ΣT

AE 13,5 mm ; 1,14 gr.

Pick, 531.

Inv. 10.745

⁸⁵ G. Simion, *op. cit.*

⁸⁶ Nr. 22–24 din catalog fac obiectul unui studiu efectuat în comun de Gh. Poenaru Bordea și E. Oberländer-Târnoveanu.

27. Av. Capul lui Apollon spre dr.

Rv. ΙΣΤΡΙΑ, Vultur pe delfin spre st.

AE 17,5 mm ↑ 3,75 gr.

Sub delfin sigla A

Pick, 458. cu altă siglă.

Inv. 10 387

C) CALLATIS

ISACCEA

28. Av. Capul lui Apollon, laureat, spre dr.

Rv. ΚΑΛΛΑ/
ΤΙΑΝΩΝ

Tripod. În st. și dr. spice de grâu. Sub tripod ΑΠΟΛΛΑΟ

AE 24 mm ↑ 9,86 gr.

Pick, 227

Pl. III, nr. 4.

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea.

29. idem. Sub tripod [E]ΙΙΙΧΑ

AE 24 mm ↑ 7,59 gr.

Pick, 230.

Pl. IV, nr. 1,

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea

30. idem. În cîmp st. spic de grâu. Sub tripod Ε^x

AE 25 mm ↑ 8,38 gr.

Pick, 231.

Pl. IV, nr. 2.

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea

31. idem.

AE 24 mm ↑ 7,96 gr.

Pick, 231.

Pl. IV, nr. 3.

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea

32. idem.

AE 24 mm ↗ 7,76 gr.

Pick, 231.

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea.

33. idem. Av. contramarca

AE 25 mm ↑ 10,04 gr.

Col. Mn. Cocoș, jud. Tulcea. Inv. 103.

34. idem. Sub tripod ΕΠΙΧΑ

AE 24 mm ↑ 9,16 gr.

Pick, 230.

Col. Mn. Cocoș, jud. Tulcea. Inv. 105.

35. idem. Sub tripod Ε^x (?)

AE 24 mm ↑ 9,60 gr.

Pick, 231 ?

Col. Mn. Cocoș. Inv. 104.

NORDUL DOBROGEI

36. idem. Sub tripod ΑΠΟΛΛΟ

AE 24 mm ↗ 8,80 gr.

Pick, 227.

Pl. VIII, nr. 3.

Inv. 10. 396

37. idem. Sub tripod Ε^x

AE 24 mm ↑ 9,10 gr.

Pick, 231.

Inv. 11. 457

D) TOMIS

ISACCEA

38. Av. Capul lui Zeus spre dr.

Rv. TO[MI]. Două protome de cai în galop spre dr.

AE ; 17 mm ↑ 4,10 gr.

Regling, 2462, tip. gen.

Pl. VIII, nr. 4

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea

TROESMIS – CETATEA DE VEST – 1975

39. Av. Capul Demetrei, cu văl pe față

Rv TO|MI
 ⊕ O|N

AE 17 mm ↓ 2,76 gr.

Regling, 2513, tip. gen.

Col. David Marian, Tulcea.

40. Av. Capul lui Hermes spre dr.

Rv. Caduceu, restul șters.

AE 14 mm ↖ 1,67 gr.

Pick, 2531, tip. gen.

Inv. 11. 028⁸⁷⁾

NORDUL DOBROGEI

41. Av. Capul lui Zeus

Rv. șters

AE 18 mm ; 4,00 gr.

Pick, 2506 ? tip. gen.

Inv. 11. 846

E) MONEDE DE TIP MACEDONEAN

A) MONEDE DE TIP FILIP II

ISACCEA

42. Tetradrahmă. Av. Capul lui Zeus laureat spre dr.

Rv. ΦΙΛΙΠ Călărețul olimpic spre dr.

AR 24,5 mm ↑ 13,20 gr.

Sub cal făclie. Între picioarele din față ale calului sigla Γ

Col. Mn. Cocoș, jud. Tulcea. Inv. 106.

43. Av. Capul lui Apollon spre dr.

Rv. ΦΙΛΙΠΠΟΥ Călăreț olimpic spre dr.

AE ; 18 mm ↗ 6,35 gr.

Sub cal sigla Λ

Müller, 277, *Incerti*

⁸⁷⁾ Oct. Bounegru și C. Chiriac, *PEUCE*, IV, 1973, p. 101, nr. 1

A.R. Bellinger, M N, 11, 1964, p. 41. 42, *Philippi in Macedonia*
Pl. IV, nr. 4.
Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea.

MONEDE DE TIP ALEXANDRU CEL MARE

ISACCEA

44. Drahmă. Av. Capul lui Herakles cu blana leului.
Rv. ΑΛΕ[ΞΑΝΔ]ΡΟΥ Zeus pe tron.
AE 18 mm ↗ 3,58 gr.
Simboluri și sigle șterse (N ? în fața zeului). K sub tron.
Col. Mn. Cocoș, jud. Tulcea. Inv. 107.

6 MARTIE (COM. JURILOVCA, JUD. TULCEA)

45. Av. Capul lui Herakles cu blana leului
Rv. Măciucă și gorythos.
AE Inv. 10. 847⁸⁸

46. Tetradrahmă, Av. Capul lui Herakles cu blană de leu.
Rv. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Zeus Aetophoros pe tron, spre st.
AR 32 mm ↑ 11,60 gr.
În cîmp st. în fața zeului sigla , protomă de Pegas și făclie (?)
Müller, 914, cl. IV. *Lampsacus*, Dar cu altă siglă și fără făclie.
Fals modern (?)
Pl. V, nr. 1 Inv. 10. 386.

47. Drahmă, idem, AR, 17,5 mm ↑ 3,78 gr.
În cîmp st. în fața zeului sigla
și un șarpe încolăcit, ridicat în coadă.
Müller, 534, *Thessala, Triikka*.
Pl. V, nr. 2. Inv. 10. 385

48. idem, AR, 18,5 mm ↑ 3,75 gr.
În cîmp st. în fața zeului sigla |<
sub tron sigla Φ
Müller, 808. *Incerti Graeciae partibus*
Fals modern (?)
Pl. nr. Inv. 10.387

⁸⁸ Aceeași situație ca și la nr. 22-24.

49 idem, AR, 19,5 mm ↑ 4,85 gr.

Müller, 808, *Incerti Graeciae partibus*

Fals modern (?)

Pl. V. nr. 3

Inv. 10. 388

F) REGATUL SELEUCID

TULCEA – 1973

50. *Seleucos I Tetradrachmă*

Av. Capul lui Zeus, laureat spre dr.

Rv [ΒΑΣΙΛΕΩΣ], în st. ΣΕΛΕΥΚΟΥ în exergă.

Athena cu scut în mâna st, într-un car tras de patru elefanți spre dr.

AR, 23 mm → 16,54 gr.

În cîmp dr. sus o ancoră culcată.

În cîmp st. în spatele zeiței sigla

E. T. Newel, *The Coinage of the Eastern Seleucid Mints*, New York, 1938, p. 238, nr. 67 Seria a II-a. Gr. J. 1. Seleucia, c. 291–290.

Variantă doar cu o singură monogramă.

E. Babelon, *Rois de Syrie*, p. 10, tip E.

Pl. V, nr. 4

Inv. 10. 392.⁸⁹⁾

Don. Mustăță Nicolae.

G. THRACIA

NORDUL DOBROGEI

51. *Lysimachos* : tetradrachmă.

Av. Capul lui Alexandru. Amon spre dr.

Rv. ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ

Athena. Nikephoros spre st.

AR 31 mm ↖ 16,24 gr. În cîmp st. în față zeiței protomă de leu,

sub tron sigla

Múler, 51. *Lysimachia*

⁸⁹⁾ Analizînd materialul numismatic publicat pînă în prezent, se pare că este prima descoperire a acestui tip de tetradrachmă la noi.

M. Thompson, *The Mints of Lysimachos in Essays in Greek Coinage Presented to Stanley Robinson*, Oxford, Clarendon Press, 1967, p. 169, nr. 16. *Lysimachia* a. 297/6–282/1.
Pl. VI nr. 1 Inv. 10. 384

H. MONEDE DE TIP PSEUDO-LYSIMACHOS

ISACCEA

52. Stater. Av. Capul lui Alexandru – Ammon, spre dr.

Rv. ΒΑΣΙΛΕΩΣ/ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ

Athena Nikephoros pe tron spre st.

Av. 18,5 mm ↗ 7,72 gr. În cîmp st. în fața zeiței sigla ΗΚ

Oct. Iliescu, *Crest. Col* ; 23–24, 1968, p. 11, nr. 18.

imitație barbară sau fals modern.

Pl. VI nr. 2. Inv. 10. 627⁹⁰)

VALEA TEILOR (COM. IZVOARELE, JUD. TULCEA)

53. Idem, AV 19 mm ↑ 8,02 gr.

În împ. st. sigla

Müller, 506 *Asia Minor, incerti*

Pl. VI, nr. 3 Inv. 10. 7272

NORDUL DOBROGEI

53. Imitație de stater, *idem*.

AR, 20 mm ↑ 4,03 gr.

În cîmp st. în fața zeiței sigla ΗΚ

Fals modern (?)

Oct. Iliescu, *Crest. col.* 23–24, 1968, p. 11, nr. 18 dar aur și cu alt avers

Pl. VI, nr. 4. Inv. 11. 754

⁹⁰ Menționată și de B. Mitrea, *Dacia*, NS, VI, 1962, p. 534, nr. 8.

I) THASOS

NORDUL DOBROGEI

54. Tetrarahmă,

Av. Capul lui Dionysos încununat cu iederă spre dr.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ/ΣΩΤΗΡΟΣ/ΘΑΣΙΩΝ

Herakles în picioare, sprijinit în măciucă

AR, 34 mm ↗ 16,70 gr.

În cîmp st., sigla ^{PM}

B.V. Head, *H N*², p. 266.

Pl. VII, nr. 1.

Inv. 10. 405.

J) IMITAȚII BARBARE DUPĂ TETRADRAHMELE THASIENE

NORDUL DOBROGEI

55. Tetrarahmă ; idem, dar :

ΗΡΑΚΛΕΟΙΞ/ΩΤΗΡΟΣ (sic!)/ΘΑΣΙΩΝ

AR, 31 mm ↗ 11,70 gr.

În cîmp st. sigla

Execuția barbarizată, figurile disproporționate. Literele inegale, cu capete globulare.

B.V. Head, *H N*², p. 266

Pl. VII, nr. 2

Inv. 10. 406

K) DYRRHACHION

ISACCEA

56. Drahmă.

Av. ΔΥΡ/ΦΙ [ΛΟΔΑΜΟΥ]

Grădinile lui Alcinous.

Rv. ΜΕΝΙΣΚΟΣ

Vacă alăptînd un vițel.

În exergă ciine alergînd spre dr.

AR 18 mm ↑ 3,20 gr.

Maier, NZ, 1908, p. 29, nr. 386 (?).

Pl. VII, nr. 3.

Col. dr. Dorin Nicolae, Tulcea.

NORDUL DOBROGEI

57. idem. ΔΥΡ/ΦΙΑ [ΛΙ] A

Rv. ΞΕΝΩΝ

AR. 17,5 gr. ↑ 3,25 gr.

Pl. VII, nr. 4 Inv. 10. 907.

58. Idem, Av. [AP]XIII [ΠΟΥ]

Rv. ΜΕΝΙΣΚΟΣ

In exergă ciine alergînd spre dr.

AR 16,5 mm ↓ 3,10 gr.

Maier, NZ, 1908, p. 29, 144.

Pl. VII, nr. 5 Inv. 10. 781.

L) REGATUL BOSPORAN

59. *Sauromates I* a. 93/94 – 122/123 e.n.

Av. M H in cunună de laur = 48 Nummia.

Rv. ΒΑΣΙΛΕΥΣΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ

Scaun de fildeș.

AE, 26 mm ↑ 11,34 gr.

N. D. Selov, *Num. i. Sfrag*, I, 1963, p. 18, pl. IV, 1932.

Inv. 10. 109.

RÉSUMÉ

Les 59 monnaies grecques publiées font partie en grande majorité de la collection du Musée du Delta du Danube de Tulcea et de quelques collections privées et proviennent des découvertes faites dans cette département.

Le lot à la composition suivante :

1 Monnaies – point de flèche – 3 ex.

2 *Histria* : 23 ex., dont 15 en argent, et 8 en bronze 41,07% du total des monnaies ordinaires.

3 *Callatis* : 10 ex. (17,85%)

4 *Tomis* : 4 ex., (8,14%)

4 Monnaies de type macédonienne : 8 ex. (14,28%) dont type Philippe II, 2 ex., (3,57%) et Alexandre le Grand, 6 ex., (10,71%).

5 *Seleucos Ier* : 1 ex. (1,64%).

6 *Lysimaque et pseudo-Lysimaque* : 4 ex., (8,14%)

7 *Thasos et imitations barbares* : 2 ex., (3,57%)

8 *Dyrrhachion* : 3 ex. (5,21%)

9 *Royaume bosporan* : 1 ex. (1,64%).

Située assez près d'Histria et disposant de importantes ressources naturelles qui constituaient un point d'attraction pour cette cité, la Dobroudja du Nord a de bonne heure été intégrée dans sa sphère d'intérêt économique.

Au IVe siècle la monnaie en argent d'Histria pénètre en quantité considérable dans la région des Bouches du Danube, attestant le rôle dominant de la cité du golfe Sinope dans les échanges des populations locales avec le monde grec.

Histria gardera également une position forte dans la période suivante, bien qu'à l'époque hellénistique elle connaisse un retard de son activité économique, Callatis et Tomis gagnant tour à tour la suprématie.

Mais, malgré l'essor de celle-ci aux IIIe–IIe siècles avant notre ère, elle semble avoir joué un rôle moins important au Nord de la Dobroudja, leur intérêt économique étant probablement orienté vers les régions méridionales et centrales du pays.

Les découvertes monétaires de l'époque hellénistique prouvent également l'existence de relations avec les cités grecques situées au Nord de la Mer Noire.

Grâce à l'activité intense des ateliers d'Histria et des autres cités ouestpontiques, la monnaie des rois de la Macédoine et du Lysimaque ont joué un rôle moins important qu'on croyait jusqu'à présent dans la vie économique des populations de la Dobroudja ancienne.

À côté des monnaies de leur propre cité, les marchands d'Histria et des autres cités ont utilisé également la monnaie des centres grecs plus ou moins éloignés, comme celle de Cyzique ou de Philippe II, Alexandre III et Lysimaque.

Une nouvelle étape dans la circulation monétaire au nord de la Dobroudja s'ouvre vers la fin de IIe siècle quand commence la pénétration des monnaies thasiennes, dyrrhachiennes et des deniers républicains. Ce fait indique l'attraction de plus en plus grande du territoire compris entre le Danube et la Mer Noire, tout comme celui de la Dacie, d'ailleurs, dans la sphère des rapports économiques avec la République romaine. La monnaie grecque pénétrée de bon heure et en grande quantité dans la Dobroudja du Nord, témoigne du haut degré de développement économique et social atteint par la population autochtone, qui vers la fin de Ve siècle commence à passer vers la production des marchandises.

La circulation monétaire, les relations constantes avec les Grecs ont accéléré le développement de la société locale, accentuant à la fois l'inégalité sociale parmi les tribus gétiques.

L'analyse des trouvailles monétaires du Nord de la Dobroudja offre des nouvelles dates sur la vie économique et politique de cette région en complétant l'information archéologique et littéraire.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1 Carte des trouvailles des monnaies grecques au Nord de la Dobroudja.

Pl. 1

Fig. 1 Enisala. Valea Netului, Histria, drachme.

Fig. 2 Enisala „Călugăra”, Histria, drachme.

Fig. 3 Jurilovca. „La Pădure”, Histria, drachme.

Fig. 4 Niculițel, „Bădila”, Histria, drachme.

Pl. II

- Fig. 1 Slava Rusă, Histria, drachme
Fig. 1 Slava Rusă, Histria, drachme
Fig. 2-3 6 Martie, Histria, drachmes.
Fig. 4 Tulcea, Histria, drachme

Pl. III

- Fig. 1 Văcăreni, Histria, drachme.
Fig. 2 Dobroudja du Nord, Histria, drachme.
Fig. 3 Ciucurova, Histria, monnaie en bronze
Fig. 4 Isaccea, Callatis, monnaie en bronze

Pl. IV

- Fig. 1-3 Isaccea, Callatis, monnaie en bronze
Fig. 4 Isaccea, Philippe II, monnaie en bronze

Pl. V

- Fig. 1 Dobroudja du Nord, Alexandre le Grand tétradrachme.
Fig. 2-3 Dobroudja du Nord, Alexandre le Grand, drachmes.
Fig. 4 Tulcea, Seleucos Ier, tétradrachme.

Pl. VI

- Fig. 1 Dobroudja du Nord, Lysimaque, tétradrachme.
Fig. 2 Isaccea, pseudo-Lysimaque, statér en or.
Fig. 3 Valea Teilor, pseudo-Lysimaque, statér en or.
Fig. 4. Dobroudja du Nord, imitation en argent d'un statér pseudo-Lysimaque.

Pl. VII

- Fig. 1 Dobroudja du Nord, Thasos, tétradrachme.
Fig. 2 Dobroudja du Nord, imitation barbare d'après la tétradrachme thasièe.
Fig. 3 Isaccea, Dyrrhachion, drachme
Fig. 4-5 Dobroudja du Nord, Dyrrhachion, drachmes.

Pl. VIII

- Fig. 1 Isaccea, Histria, drachme.
Fig. 2 Izvoarele, Histria, drachme.
Fig. 3 Dobroudja du Nord, Callatis, monnaie en bronze.
Fig. 4 Isaccea, Tomis, monnaie en bronze.